

Records de la tendresa del Nadal

Un Nadal, en una residència de gent gran de Mataró, un grup d'àvies van fer el pessebre juntament amb l'equip del centre. Per començar, van establir una conversa sobre els records que cada una d'elles tenia del pessebre: com el feien de petites, records personals, tradicions locals... Tot seguit van posar damunt de la taula totes les figures del pessebre (exceptuant les de la Sagrada Família), i cada una d'elles en va escollir una, tot explicant el motiu de la seva elecció. L'activitat es va ambientar amb la cançó popular catalana *Les figures del pessebre* i això va permetre comprovar que no es disposava de moltes de les figures de què parlava la cançó. L'endemà es va presentar un llibret en què es recollien les explicacions que cada àvia havia donat sobre la figura elegida. I finalment, com a culminació de l'experiència, es va bastir el pessebre de la planta, per la qual cosa es va comptar amb la col·laboració d'un membre de l'Associació de Pessebristes de Mataró.

Aquesta experiència al voltant del pessebre la va dissenyar l'equip de la residència i anava destinada a persones grans amb demències lleus. Amb tot aquell treball el pessebre es va convertir en un instrument per a l'estimulació del record. Mitjançant aquella activitat, es pretenien assolir diversos objectius. D'una banda, socialitzar la persona mitjançant un grup de conversa, tot treballant la memòria emocional; d'una altra, orientar la persona en el temps i estimular-ne la memòria i els sentiments. L'experiència pretenia, en definitiva,

treballar la reminiscència, és a dir, la capacitat de recordar a partir d'objectes que ajuden a disparar el record. Es volia potenciar la memòria personal i la memòria emocional a partir de les figures del pessebre i amb la tècnica del grup de conversa (tècnica que permet treballar altres aspectes com ara el llenguatge i la socialització). En el moment d'elecció de les figures, per exemple, es van exercitar aspectes cognitius com l'atenció i la capacitat de reconèixer.

Celebrar el Nadal en una residència de gent gran pot ser una activitat plena de sentit, plena també de tristesa, plena d'emocions que és el que, al cap i a la fi, ens comporta sentir-nos vius i ben vius. Dins de la tradició del Nadal, tots hem fet algun cop el pessebre. Aquelles petites figuretes que ens permeten humanitzar un racó del menjador, fer visible un raconet amb figures que són alhora estàtiques i dinàmiques; figures que caminen cap al portal amb una actitud de senzillesa i humilitat. Aquella humilitat de posar-nos a "adorar" la vida més compromesa.

Imagineu-vos doncs en una residència, on les persones grans, sovint lluny de l'escalf de la família més propera, viuen el fet de fer un pessebre: omplir un racó de la sala amb unes figuretes que els transporten a d'altres moments, potser més feliços, en què per Nadal feien el pessebre vora la llar, sota la lleixa o sobre el bufet del menjador.

Per a totes les àvies que hi van participar fer el pessebre significava una petita història de vida, sense importància aparent, però plena de significat personal per a cada una d'elles.

Que fàcil hagués estat fer-lo jo, sense consultar; hagués quedat, fins i tot, potser més estètic, però totalment mort, sense vida, sense la il·lusió quasi infantil de provar de posar els suros d'una i altra manera, activant records, fent ús d'unes mans plenes d'arrugues, mans que ja han perdut la confiança de ser destres. Fer el pessebre és una activitat que ens desperta la il·lusió més infantil i el respecte més pregon, com si volguéssim preparar també dins nostre un racó preparat per acollir.

La sentor de l'aroma humit de la molsa, verda i mullada entre

les mans, ens va portar a reviure els primers records d'infantesa. Una infantesa més trista o més feliç, que s'obre des d'un anecdotari personal viscut des del pessebre. Començarem a parlar dels nadals, dels reis, de les nines, "les pepes de deu" (de deu rals) que els portaven a les cases de gent pobra. Algú començà a cantar alguna nadala coneguda...

Més tard vam anar a buscar les figures. Descansaven dins d'unes capses de cartó. Eren unes figures humils, de plàstic, alguna una mica escantonada, ja envellida d'altres anys d'estar vora l'establia. Les capses es varen anar obrint, amb unes mans ja cansades i plenes de solcs d'experiència. Mans tremoloses o fermes, plenes d'històries, que anaven obrint capses, apartant els embolcalls de protecció, desembolicant papers... amb una inusitada senzillesa i delicadesa.

Aquestes mans que dies enrere eren caigudes, sense res per fer, s'entestaven a tractar les figures del pessebre amb tota la delicadesa que hi pugui haver en el món. I és que les figuretes, encara que de plàstic, desperten la tendresa del Nadal, desperten la vivència del record, la vivència de preparar-se per acollir.

Tots estàvem a l'expectativa de les figuretes que anaven sortint. A veure quina figura traurem ara. Al cap d'una estona ja teníem dos pastors, el caganer, la vella que fila, una pastoreta amb un cistell de taronges, una dona rentant la bugada, un pescador, encara més pastors, els tres reis amb els seus patges i els camells, ja cansats de tant trescar pel desert, el bou i la mula, bens, gallines, però... Hi faltaven les més importants: la Mare de Déu, Josep i el nen Jesús; després d'obrir totes les capses, veiérem que no hi són.

De fet, amb l'equip de treball havíem guardat aquelles figures a part per tal de poder fer una activitat d'història de vida tot construint el pessebre. Si aquestes figuretes haguessin estat presents des del primer moment entre les figures, les altres haurien perdut importància, tothom voldria posar-les o tenir-les. El fet d'haver d'anar a cercar-les va suposar que no li haguessin tocat a ningú en obrir les capses i per tant ningú era més important que un altre alhora de posar les figures.

Un cop construït el naixement dins la cova, van començar el que jo en diria “un pessebre viscut”. Vam posar les figures en una safata i vam convidar les iaies a reconèixer cada una de les figures. I el pas següent va ser demanar que cada una d’elles elegís una de les figures per posar al pessebre i que els hi portés algun record. Després d’explicar-ho i de posar-ne algun exemple vam començar dient: “Jo agafaria aquesta figura perquè em recorda aquell dia que...”.

La Sra. Dora, que sempre ha viscut a València, va agafar la pastoreta del cistell de taronges. Explicava que a la seva terra hi ha moltes taronges i que ella volia posar aquella figura perquè en posar-la sobre la molsa li recordava el “trespol” de la barraca dels de casa. No ens va parlar del pessebre sinó d’Algaida, un poble que abans era petit, amb barraquetes blanques que hauria pogut ser un poble de pessebre, però que ara era ja més ciutat que poble. Li vam preguntar si sabia alguna cançó de Nadal que la volgués cantar: “Los peces en el río” van sortir a escena, potser no amb una harmonia massa afinada, però crec que ben alegres de ser-hi. Vam ajudar a la Sra. Dora a posar la pastoreta davant la cova.

La Sra. Pepeta va elegir el bou i la mula: “Jo sempre he sigut de camp!!! Ara recordo una vegada que el bou que teníem a casa era malalt...”. Les històries, la memòria, comencen a desfermar-se i a córrer, els pensaments comencen a dibuixar-se, segueixen camins d’històries personals, de “batalletes” de persones grans que donen encara sentit a la identitat, que fixen els referents personals, que donen significat a una vida única. “El noi de la mare” emergeix des d’una veu trencada, esquerdada... què li darem que li sàpiga bo.

La Sra. Maria va agafar la vella que fila: ella havia estat ramallera, treballant a la ramallosa de Can Marfà. La ramallosa era una màquina del tèxtil que servia per fer les puntes dels mitjons i mitges. La vella que fila la transporta a explicar com era Can Marfà i a parlar d’altres senyores grans que ara són també residents. La història personal i el pessebre van prenent cos, es complementen. “El tamborilero” ens porta també a una altra cançó plena de reminiscències del Nadal.

La Sra. Remei va escollir els tres Reis, amb els seus patges i camells, i ens parlà de les “pepes de deu”, nines de cartó i roba que costaven deu rals. Els reis de cada any, quan ella era petita, eren una pepa de deu rals: “A casa no n’hi havia per més, però ho recordo amb un carinyo...”. Els reis, les joguines, la il·lusió del Nadal, la sorpresa a la cara dels nens, molts records es barregen amb el “chiquirritín”, una altra nadala ben anomenada.

Acords i records fan que una activitat com muntar un pessebre no sigui solament posar unes figuretes adorant, sinó tota la història personal dels records concentrats en una figuereta de plàstic que farà bonic aquests dies de Nadal.

La Sra. Paquita, rigué sorneguera i va dir: “Doncs jo posaré el caganer, perquè sóc ben catalana i el caganer és una figura molt nostra”. I ens explicava riallera que a casa sempre es barallaven per posar el caganer i que en feien molta broma. La Sra. Paquita digué que ella cantaria el Rabadà i ens parlà que a Piera, on va néixer ella, havia fet teatre i representaven els pastorets. Ella sempre feia de pastoreta, però que li hagués agradat de fer de Mare de Déu.

La Sra. Pilar estava molt indecisa, no sabia què agafar, ella hagués agafat també la dona que fila, ja que sempre havia fet camises i les planxava, les deixava estibades i sense cap arruga. Mira quina casualitat, tenim més d’una filadora. El pessebre té un racó de filadores.

La Sra. Carme i la Sra. Araceli digueren que un pessebre sense pastors no seria cap pessebre. Elles no tenien cap relació amb el món dels pastors, però ¿què seria un pessebre sense pastors? Les dues agafaren uns pastors i els van posar damunt de la molsa.

Molsa, suro, cançons, records, acords. A voltes un pessebre és un cúmulo d’històries que acompanyen, des de la senzillesa, aquelles figuretes que ens omplen de tendresa cada Nadal.

Quico Mañós